

Kde končí svoboda a začíná povinnost v očkování?

MUDr. Petr Havlíček, Hana Kotoučková, DiS.

Praktický lékař pro děti a dorost a dětský lékař, Brno

Každý může mít vlastní názor, zda je dobré očkovat a je-li postup v rozporu s Vyhláškou o očkování proti infekčním nemocem obhajitelný či omluvitelný. Lze omluvit takový postup právem na svobodu rodičů nebo je sám o sobě nelegitimní a nemravný a poškozují právo dítěte na zdraví? Nicméně z nedodržování této vyhlášky pramení mimo jiné pokles kolektivní imunity společnosti proti preventabilním onemocněním, čímž je zvýšeno riziko nákazy i těch, kteří nemohou být ze zdravotních důvodů očkovaní. Zamysleme se nad tím, jak minimalizovat naše úsilí, časovou, psychickou a emoční zátěž při diskuzích s odmítači a alternativci očkování a být při tom maximálně úspěšní a pokusme se užít postupy, které se nám nejvíce osvědčily.

Klíčová slova: očkování, odmítání, alternativy.

Where does freedom end and responsibility begin in terms of vaccination?

Everybody can have their own opinion on whether it is a good thing to vaccinate and whether a course of action contrary to the Decree on Vaccination against Infectious Diseases is justifiable or defensible. Can such a course of action be justified by the parents' right to freedom or is it illegitimate and immoral in itself, violating the child's right to health? However, non-compliance with this decree results, among other things, in a decline in the herd immunity of the population against preventable diseases, which in turn increases the risk of infection in those who cannot be vaccinated for health reasons. Let us think about how to minimize our effort and the time, mental, and emotional burden in the discussions with those refusing vaccination and seeking alternatives, while being as successful as possible, and let us attempt to use approaches that have proved most useful.

Key words: vaccination, refusal, alternatives.

Pediatr. praxi 2015; 16(2): 130–131

V posledních letech narůstá počet rodičů, kteří nenechávají své děti očkovat či vyžadují alternativní způsoby vakcinace. Tento nárůst je spíše než lineární až kvadratický. Zatímco jsme před rokem 2009 neočkované pacienty bez medicínského důvodu v naší ordinaci neměli, v roce 2009 se objevil první pacient, u kterého rodiče odmítali vakcinaci. V dalších letech počty pacientů rodičů, kteří odmítali a odmítají očkování dle Vyhlášky o očkování proti infekčním nemocem přibývalo strměji než lineárně.

Dříve se naše diskuze omezila u jednoho či dvou rodičů na to, proč očkovat, vyvraceli jsme neúplné, nepravdivé, zkreslené a nepodložené argumenty odmítačů očkování. Včetně argumentů: „Infekční choroby ustupují samy, protože je vyšší hygienická úroveň,“ (jde o konkrétní argument odmítače očkování). (A co HIV?). Nyní se však potřeby rodičů, kteří odmítají očkování podle Vyhlášky o očkování proti infekčním nemocem, posunuly o kus dále. Přichází vyzbrojeni kusými informacemi, které nad to mnohdy ne zcela přiléhavě aplikují. Požadují:

- neindikované očkování frakcionované či očkování jinou očkovačnou látkou než určuje vyhláška,
- zahájení očkování v jinou dobu než ukládá vyhláška,

■ v jiných intervalech než uvádí vyhláška i doporučení výrobce a v jiných počtech dávek než stanovuje vyhláška.

Následně padají těžko zodpověditelné otázky, které jsou při dodržení vyhlášky a naočkování naprosto bezpředmětné např.: „Jak dlouho vydrží virus dětské obrny na sliznici?“ (to aby se mohl rodič na danou dobu od neočkovaného dítěte izolovat), „Kdy je nejlepší doba pro očkování, aby dítě nebylo ještě moc malé, ale nenakazilo se?“, tato otázka vyvstává v situaci, kdy je matka – alternativce přesvědčena, že ve dvou měsících je dítě na aplikaci šestikombinace moc malé.

Někteří odpůrci očkování dokonce přesvědčují personál, že očkování je špatné. Existují tací odmítači, kteří se personál snaží přetáhnout na svoji stranu. Počet rodičů, kteří mají potřebu očkování odmítat či pozměňovat vzrůstá. Narůstá tak zároveň časová náročnost korekce jednání těchto rodičů. Zároveň společnost na lékaře a zdravotní sestry apeluje, aby využili veškerou svoji kompetenci k maximálnímu narovnání těchto pokřivených a rozšiřujících se poměrů. Narovnání naše společnost požaduje, aniž by zdravotníkům pro tento účel dala nějaké kompetence a bez větší podpory. Možnosti zdravotnického per-

sonálu tudíž začínají a zároveň končí úporným a svojí nekonečností a neefektivností ubíjícím vysvětlováním. Zdravotníci prezentují kvanta doložených a dokázaných faktů v logických a racionálních vazbách do terénu fikce, přesvědčení, víry, nepodložených tvrzení, dogmat a argumentů charakteru „Františka od vedla říkala, že je lepší si to prodělat.“ A to vše za následující situace.

Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění vyhlášek č. 65/2009 Sb., č. 443/2009 Sb. a č. 299/2010 Sb. (tyto vyhlášky mění vyhlášku č. 537/2006 Sb.) upravuje:

- a) členění očkování, podmínky provedení očkování a pasivní imunizace, způsoby vyšetřování imunity, pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčního onemocnění a podmínky, za kterých mohou být v souvislosti se zvláštním očkováním fyzické osoby zařazeny na tato pracoviště,
- b) případy, kdy je před provedením pravidelného a zvláštního očkování fyzická osoba povinna podrobit se vyšetření stavu imunity a kdy je povinna podrobit se stanovenému druhu očkování,
- c) rozsah zápisu o provedeném očkování do očkovačného průkazu nebo zdravotního a očkovačného průkazu dítěte a mladistvého a do zdravotnické dokumentace očkovaného.

Nicméně dle dostupného nestanovuje kroky, jak postupovat v případě nenaplnění vyhlášky, zvláště pak vůči tomu, kdo tento stav zavinil, a tedy nestanovuje ani sankce. A nad to je veřejnosti známý judikát, kdy soud rozhodl ve prospěch odpůrců očkování. Dle všeho krok odůvodnil právem rodičů na svobodné rozhodnutí, přičemž toto právo je hájeno vyšší právní normou než je vyhláška.

Ve vazbě na výše uvedené překvapuje, že v jiných státech padají za stejný postup neočkování dětí pro rodiče sankce odpovídající statistickým částkám (v korunách českých) či dokonce jsou rodiče odsouzeni za upírání práva na zdravý vývoj svému dítěti. Inu jiný kraj, jiný mrav.

A co se nám nejvíce osvědčilo? V případě odmítačů očkování i alternativců přátelsky, bez negativních projevů přimout to, že rodiče odmítají postupovat dle Vyhlášky o očkování proti infekčním nemocem. Ujistit je, že budeme postupovat, jak si přejí, že oni budou určovat, co kdy bude provedeno, pokud toto bude v souladu s postupem *lege artis*, a následně také tak postupovat. Domluvit se, že až něco budou chtít, řeknou co, kdy a jak to budou chtít. Na závěr poučit rodiče o rizicích trvalých a vážných následků a i riziku smrti dítěte v případě onemocnění chorobou (proti které je očkování povinné), že stejná rizika hrozí i v případě, když očkování bude odloženo. Záznam o této skutečnosti provádíme do dokumentace automaticky. Každý odmítač očkování či alternativce bez hlesnutí a zaváhání podepsal formulku: „Rodič odmítá očkování proti záškrtu, tetanu, pertusi a acelulární složkou, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem *Haemophilus influenzae b*, virové hepatitidě typu B a inaktivovanou očkovací látkou proti přenosné dětské obrně ve smyslu vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění vyhlášek č. 65/2009 Sb., č. 443/2009 Sb. a č. 299/2010 Sb. Rodič poučen o nutnosti očkovat. Rodič výslovně poučen o rizicích trvalých a vážných následků a i riziku smrti dítěte v případě onemocnění výše uvedenou chorobou (proti které je očkování povinné) a to ve všech případech těchto nemocí. Stejná rizika hrozí i v případě, že očkování bude odloženo.“ V případě, že by to neudělal, není problém text nechat podepsat sestrou s dovětkem, že rodič odmítá i podepsání. Nemalá část odmítačů se nám po tomto kroku rozhodla očkovat své dítě alespoň modifikovaně. U alternativců se tímto přístupem zmešuje radikalita a výsledkem je

pak často návrat k běžně zavedeným vakcínám v České republice, mnohdy i k běžnému schématu a důsledkem je pak jen odklad očkování, který je proti dřívější představě rodičů kratší.

A co funguje na nekončící rozhovor s odmítačem? Využít logiku a rovinu jeho argumentace na obecně pochopitelné věci. Proč na obecně pochopitelné věci? Protože u očkování, když už odmítá očkování argumentačně neví kudy kam, zafunguje *deus ex machina* v podobě výroku „To je moc odborné, medicínské, tomu já nerozumím.“ Tento trik v jednoduché obecně pochopitelné věci využít nelze. Svoji přiléhavostí a efektem se nám nejvíce osvědčilo zareagovat ad absurdum následovně. Prohlásit, že založím skupinu odpůrců semaforů. Myslím si totiž, že semaforey na světelně řízených křižovatkách jsou úplně k ničemu. Nikdy jsem neviděl na křižovatce řízené semaforey nějakou nehodu aut, která by nějakého řidiče stála život. Navíc, když zastavím na červenou, tak mě někdo může přehlédnout a zezadu do mě narazí a pohne mně krkem. Semafor je nebezpečný a nic nepřináší. A nad to to omezuje moji svobodu. Následně se osvědčilo konstatovat, že do mě může někdo narazit a zranit mě, ale riziko nehody a vážnost zranění je menší než, kdyby nebyla křižovatka řízená semaforey. A jízda na červenou je hazardem srovnatelným s neočkováním. Ano, očkování může mít nežádoucí účinky, ale jejich četnost a závažnost a důsledky jsou menší než riziko plynoucí z vlastních chorob, proti kterým očkujeme. Ano, zastavení na semaforu i očkování poškodí moji svobodu a sníží komfort. Toto mírné omezení na svobodě a pohodlí přináší delší život ve vyšší kvalitě, tím že nedojde k vážné autonehodě či vážné nemoci s vážnými a trvalými následky či smrtí. Zastavení na červenou zbavuje obavy z autonehody, očkování strachu z nemoci. To vše stojí za malé omezení svobody. Po takovémto vysvětlení odmítá v další argumentaci proti očkování již nepokračuje.

A co funguje na alternativce či odmítače, kteří kladou otázky, které plynou z neočkování, ale při splnění povinnosti očkovat jsou zcela bezpředmětné? Zeptejte se rodiče. Co uděláte jako řidič, když Vám na křižovatce blikne červená? Je jasné, že rodič odpoví, že zastaví. (V případě, že řekne, že pojedje dál, jakýkoliv další rozhovor nemá smysl.) A Vaše reakce? Ano, správně, zastavíte! Nenapadne Vás udělat něco jiného, protože je to dané vyhláškou. A očkování je také dané vyhláškou (není tedy důvod neočkovat,

přemýšlet nad tím, zda se naočkuje či ne, či dokonce zpochybňovat prokázany a obrovský přínos očkování).

Výše uvedeným postupem se nám daří omezit plýtvání nejen časem a úsilím. Můžeme se pak věnovat dětem těch rodičů, kteří jsou přizpůsobiví a plní si své povinnosti. Zároveň se nám daří udržet dobré vztahy a posílit důvěru s alternativci a odmítači. V neposlední řadě se co nejvíce přiblížíme nařízení Vyhlášky o očkování proti infekčním nemocem.

Může rodič poškozovat právo dítěte na zdravý vývoj? Opravňuje k tomuto rodiče právo na svobodné rozhodnutí? Omlouvá v tomto rodiče dobrý úmysl či neznalost? Rozhodnutí oprávněnosti patří do rukou právníků a soudů, nicméně nepochybné je následující. Takový rodič porušuje vyhlášku. Takový rodič poškozuje právo dítěte na zdravý vývoj. Takový rodič snižuje celospolečenskou imunitu, tím zvyšuje riziko nákazy nejen u již zdravotně postižených pacientů, kteří nemohou být očkováni. Takový rodič zvyšuje riziko výrazně zvýšených nákladů na zdravotní péči léčbou vakcinací preventabilních chorob. Je jasné, že prostředky budou chybět. Takový rodič zvyšuje riziko čerpání sociálních dávek v důsledku postižení, které vzniklo ve vazbě na proběhnutí vakcinací preventabilní nemoci. Vyšší počet sociálních dávek zatíží společnost. Zřetelně převažují důvody, proč očkovat, nad protiargumenty. Můžeme diskutovat, zda má či nemá rodič právo své dítě nenechat očkovat, nicméně je běžné, legitimní a mravně, že zájmy společnosti stojí nad zájmy jednotlivce. A nad to očkování je v zájmu jednotlivce.

Literatura:

1. Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21.1.2015].

Článek doručen redakci: 19. 12. 2014

Článek přijat k publikaci: 9. 3. 2015

MUDr. Petr Havlíček

Praktický lékař pro děti a dorost
a dětský lékař, Brno
Na pískové cestě 41,
625 00 Brno-Bohunice
ambulance@phavlicek.cz

